

PHOTO

Angsten for arbejdsmarkedet styrer studiet

Employability er uddannelsessystemets fremherskende mantra. De nye studerende er **Generation Job med et skarpt fokus på erhverv**, og dimittenders beskæftigelsesgrad bliver en stadig vigtigere målsætning for videregående uddannelser. Men er det overhovedet muligt at styre vejen fra første semester til første job, når arbejdsmarkedet flyder?

Af CAMILLA MEHLSÉN

»Vælg,

»hvad du har lyst til.« Sådan lød devisen tilbage i 1990'erne, da jeg selv skulle vælge en videregående uddannelse. Det var også ordene, jeg indledte en avisartikel med i 2003, da jeg som nyuddannet skrev om, hvordan jeg og andre unge i 1990'erne blev opflasket med at følge hjertet – frem for hjernen – i uddannelsesvalget. Jeg skulle vælge, hvad jeg havde lyst til.

»Når man alligevel ikke kan forudse, om samfundet får brug for ingeniører, it-eksperter eller informationsmedarbejdere, kan man lige så godt lade lysten styre valget. I sidste ende er det jo også lysten, der driver værket,« skrev jeg for snart ti år siden i Information.

Men det var før finanskrisen. Det var før, den globale konkurrence blev sat op i gear med en buldrende vækst i bl.a. Brasilien, Indien og Kina. Det var før, hver fjerde nyuddannede akademiker måtte stille sig op i en arbejdsløshedskø. Og det var før, optaget på de videregående uddannelser lød på over 60.000 nye studerende, som det er tilfældet med den rekordstore årgang i 2012.

Optaget af erhverv

I dag fylder bevidstheden om beskæftigelse mere, dels når unge vælger en videregående uddannelse, dels når de er undervejs i uddannelsen. Hvor er det muligt at få job henne? Hvordan kvalificerer jeg mig bedst muligt gennem studiejob og frivilligt arbejde? Hvordan skiller jeg mig ud blandt det voksende antal af veluddannede unge? Nogle studerende bruger eksempelvis rekrutteringsfirmaer for at få de gode studiejob.

Hvor 1990'ernes altoverskyggende rationale for unges studievalg var det lystbetonede, er mantraet i dag erhverv, fortæller lektor og udviklingsleder Camilla Hutters. Hun har arbejdet med unges studievalg og uddannelses- og erhvervsvejledning siden 1990'erne og kan se, at unge i dag fokuserer mere på erhverv og karriere end på fag og faglighed, og at de oplever en stigende konkurrence.

»Det er tydeligt for mig, at de unge er mere optaget af erhverv. Det hænger sammen med, at de tydeligvis kan se – og begynder at erfare – at det kan være vanskeligt at få et job. Det er jo en generation, der skal indbygge i deres strategier, hvordan de kan få et job,« siger Camilla Hutters.

Hvad kan jeg bruge det til?

Da Camilla Hutters begyndte at undersøge unges uddannelsesvalg i 90'erne, var det altoverskyggende rationale, at man skulle »brænde for« sin uddannelse.

»Dengang var der en ekspansion i uddannelsessystemet. Fra at man havde haft meget høje adgangsgennemsnit og restriktive krav, begyndte der at være mange flere uddannelsespladser i en tid, hvor der også var øget beskæftigelse. Det betød, at der kom en ekspansiv stemning, og man satte fokus på, at valget skulle være lystbaseret,« siger hun.

Lyst er stadig vigtig for unges studievalg, men spørgsmålet 'hvad kan jeg bruge det til?' fylder mere. Når Camilla Hutters ser på, hvilke studier unge har søgt ind på i 2012, er tendensen tydelig.

»Det går i retning af, at de mere erhvervsorienterede studier er blandt de mest søgte uddannelser, hvor de mere klassiske skolefag som fransk, engelsk, matematik og kemi er mindre søgte i år. Det opleves som sværere at se, hvad man kan bruge en cand.mag. i fransk til, mens de uddannelser, der har et erhvervs-sigte indlejret, bliver mere populære. Hvis der ikke er et konkret jobsigte, mister man også

motivationen. Så kan det boglige virke meget tørt og støvet,« siger hun.

Konkurrence er rationalet

Camilla Hutters mener, at unges valg af uddannelse i dag skal forstås i en konkurrencediskurs.

»Alle unge oplever, at konkurrencen er skærpet. De unge er i en kamp mod hinanden. De er i kamp om at få uddannelsespladser og om at få de gode job. Det er ikke nok at have en uddannelsesplan og få en uddannelse. Du skal også skille dig ud på en masse parametre. Og jo flere der tager en videregående uddannelse, desto større bliver kravet til, at vores kvalifikationer ud over uddannelsesbeviset kommer til at tælle,« siger hun.

Ifølge Camilla Hutters ser vi i dag konturerne af et konkurrencesamfund, der bevæger sig ind i unges hverdagsliv. Her henviser hun til professor i økonomi ved Copenhagen Business School (CBS) Ove Kaj Pedersen, der i sin seneste bog, *Konkurrencestaten* fra 2011, analyserer, hvordan velfærdsstaten har udviklet sig til at være en konkurrencestat, hvor det gælder om at ruste borgerne til at klare den globale konkurrence.

»Konkurrencestaten går også hen og bliver en konkurrence, som de enkelte unge oplever, at de står i. Vi (Center for Ungdomsforskning, red.) taler for eksempel med unge nu, som fortæller, at der går noget fra dem, hvis nogle er langsomme. De er også i konkurrence med hinanden på holdene på studierne,« siger hun.

En af konsekvenserne af konkurrencemotaliteten er, at unge begynder at være mere skeptiske over for ideen om, at der skal være plads til alle på holdet.

»Nogle unge begynder at problematisere, at alle skal med. For der går noget fra deres egen læring, hvis de andre og mere langsomme også skal med,« siger hun.

Mens en stor gruppe unge målrettet går ind i konkurrencen, er der dog også unge, der opponerer mod konkurrencediskursen og

RATIONALET BAG UNGES UDDANNELSESVALG FORANDRER SIG

Vælger unge studie med hjerne eller hjerte?

Unge tilgange til uddannelse hænger sammen med de rationale for uddannelse, der dominerer tidens fremherskende uddannelses-tænkning og uddannelsespolitik. Hvad er det for logikker, vi beder de unge leve op til? Ifølge lektor Ca-

milla Hutters fra Center for Ungdomsforskning har rationalene forandret sig meget gennem de seneste årtier, hvor hun har forsket i unges uddannelsesvalg. Her beskriver hun udviklingen af tre uddannelsesrationaler, som alle tre gør sig gældende i dag, men på forskellig vis.

1990'erne

DET LYSTBETONED E UDDANNELSESVALG

Lysten er den fremherskende uddannelseslogik i 1990'erne. Det bliver vigtigt, at man »brænder for sin uddannelse«. Der sker en

uddannelsesekspansion, og det udvider mulighederne for de unge, som i højere grad får frit valg, end de tidligere havde.

Uddannelse bliver et identitetsprojekt og et valgprojekt – 'hvem vil jeg være?' Samtidig bliver det individuelle valg også et sorteringsredskab: Den unge skal så at sige »sortere sig selv« i forhold til

MERE KARRIERE END CAFÉ LATTE

Unge studerende får jævnlig skudt i skoene, at de er mere til café latte end til karriere. Men ifølge DJØF's studielivsundersøgelse er studerende langt mere målrettede, ambitiøse og hårdt-arbejdende end deres rygte. Og det er i høj grad de studerendes egne ambitioner, der presser dem. Når de skal svare, hvorfor de er pressede eller stressede, er det mest udbredte svar, at det er på grund af »stort pres for top præstationer fra mig selv«.

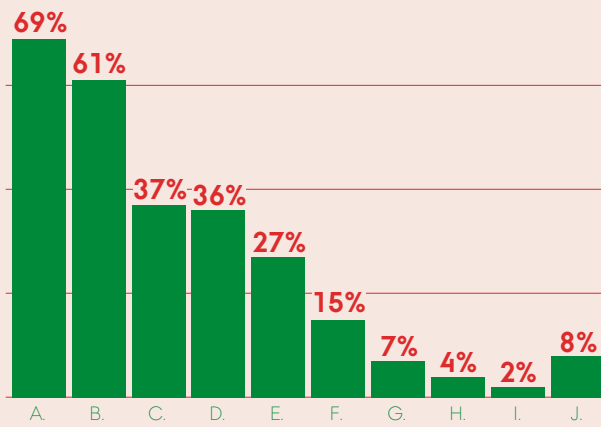
Selv om politikere forsøger at styre unge til at komme hurtigt gennem studiet, vil de studerende ikke lytte direkte til de politiske formaninger. Hele 74 % af de studerende svarer, at de politiske ønsker ikke påvirker deres planlægning.

Kilde: DJØF's studielivsundersøgelse 2011.

Hvorfor føler du dig stresset eller presset?

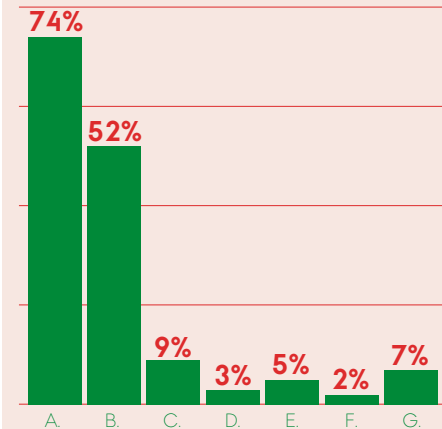
(Vælg gerne flere)

- A. Stort pres for top præstationer fra mig selv
- B. Stort pres i forhold til eksamenssituationer
- C. Stort pres på studiet generelt
- D. Hård konkurrence på studiet for at få de bedste karakterer
- E. Har meget erhvervsarbejde ved siden af studiet
- F. Vanskeligheder ved at bestå eksamener
- G. Ensomhed
- H. Stort pres for top præstationer fra mine forældre
- I. Mobning
- J. Andet

Hvordan bliver du påvirket af politiske ønsker om, at studerende skal hurtigere igennem studierne?

- A. Det påvirker ikke min planlægning
- B. Det er vigtigere at have studierelevant arbejde og andre aktiviteter ved siden af mit studium
- C. Jeg er mere fokuseret på at blive færdig
- D. Jeg har skåret ned på arbejde og andre aktiviteter ved siden af mit studium
- E. Jeg fravælger studieophold, som ikke er meritgivende
- F. Ved ikke
- G. Andet

vælger uddannelsessystemet fra for i stedet at engagere sig i eksempelvis iværksætteri. Og så er der unge, der slet og ret resignerer, fordi de slet ikke kan se, hvordan de skal kunne klare sig i konkurrencen, fortæller Camilla Hutter.

Dobbeltkvalificering

Angsten for arbejdsmarkedet ligger som en understrøm i unges valg af og vej gennem videregående uddannelser. Det er ikke kun, når unge vælger studium, at erhverv fylder mere end tidligere. Også gennem uddannelsen bliver det stadig vigtigere for de unge at få noget erhvervsfagligt på cv'et.

Camilla Hutter kalder fænomenet for en »dobbeltkvalificering« og henviser til et begreb fra rapporten 'Det frie valg eller det frie fald – overgangen fra studium til job' fra Akademikernes Centralorganisation (AC, 2010), som bl.a. undersøgte studerendes forberedelser til arbejdslivet.

»Det var ikke nok for dem at tage en universitetsuddannelse. De skulle også undervejs kvalificere sig erhvervmæssigt. Det passer godt med, hvad jeg har talt med mange unge om: De har nærmest mere en strategi for, hvordan de skal kvalificere sig erhvervmæssigt frem for uddannelsesmæssigt. Konkur-

rencen betyder, at du allerede undervejs i din uddannelse skal i gang med at kvalificere dig erhvervmæssigt. Det er to spor, der kører, og det kan være svært at forene de to spor,« siger Camilla Hutter.

»Det mest ekstreme interview havde jeg med nogle studerende fra statskundskab sidste år. De havde taget alle de relevante kurser, men de havde samtidig også taget erhvervsarbejde, praktik, udlandsophold og frivilligt arbejde for at kvalificere sig til arbejdsmarkedet og få noget på cv'et. De studerede på 3. år og var smadder bange for ikke at få noget arbejde,« fortæller Camilla Hutter.

begrænsninger i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet.

»Grunden til at jeg er så enormt glad for at være her, det er den gamle kliche om, at lysten driver værket. Altså jeg har lyst til at komme

herud, og jeg har lyst til det, jeg laver. Man kan vel godt kalde det lidenskab.«

Studieskifter, 1997

00'erne

DET MÅLSTYREDE UDDANNELSESVALG

I **nullerne** spiller lysten fortsat ind i unges uddannelsesvalg, men der kommer i højere grad et krav om det planlagte valg. Uddannelsesvalg

bliver en del af kontraktstyring. De tre h'er dominerer nullerne: Hurtigt i gang, hurtigt igennem, hurtigt ud på arbejdsmarkedet.

Der kommer i højere grad fokus på det rette valg og rette match mellem person og jobfunktion og et større fokus på arbejdsmarkedets behov.

»Der går ikke én dag, hvor jeg ikke tænker på det. Det er nu du skal handle, nu! Der er et kæmpe pres for at vælge hurtigt. Fra familie, fra lærere og fra én selv.«

Fortællerværksted, 2006

Fokus på erhvervslivets behov

Det er ikke kun de studerende, der er bange for, at de som dimittender står uden job. Også universiteter og professionshøjskoler kæmper med at lette overgangen fra studium til arbejdsmarked, så dimittendledigheden kan falde. I dag går hver fjerde dimittend fra uddannelse til arbejdsløshed. Og fortsætter den tendens, kan det meget vel være, at de videregående uddannelser kommer til at mærke det på pengepungen, hvis de uddanner studerende til ledighed.

Fra politisk hold opfordrer man kraftigt universiteterne til at få større fokus på unges jobmuligheder, og det forventes, at universiteternes udviklingskontrakter, som vedtages i 2012 og dækker de næste tre år, skal indeholde målsætninger om beskæftigelsesgrader for nyuddannede akademikere. Uddannelsesminister Morten Østergaard (R) har bl.a. formuleret det politiske ønske sådan her til Berlingske: »Det betyder ikke, at alle skal være ingeniører, men nogle uddannelser skal have større fokus på erhvervslivets behov.«

Men er politikere og uddannelsesinstitutioner overhovedet i stand til at planlægge sig frem til uddannelser, der giver mere beskæftigelse? Historisk set har der været flere eksempler på, at det er særdeles vanskeligt at spå ti år frem i tiden, om hvorvidt arbejdsmarkedet får brug for flere eller færre lærere, sygeplejersker eller ingeniører. Er arbejdsmarkedet bedst tjent med, at unge vælger studie med hjerne eller hjerte?

Hvis man spørger en økonom med ekspertise i arbejdsmarkedet, professor Michael Svarer fra Institut for Økonomi, Aarhus Universitet, er svaret – en blanding:

»Det er vigtigt, at folk vælger de uddannelser, som de synes er interessante, og som de har nogle kvalifikationer inden for. Jeg tilhører den gren, der mener, at man skal være forsigtig med detaljstyring og at være alt for krakilsk. Jeg tror heller ikke, at man kan overbevise nogen unge om, at de ikke skal vælge noget, de har lyst til. Selvfølgelig skal man ikke

ignorere, hvad der er af jobmuligheder inden for et område, men det er de færreste uddannelser, der ikke kan bruges til noget,« siger Michael Svarer.

Misfit mellem studie og job

Spørgsmålet er, om studievalget er så skæbnesvangert for den enkelte studerende, som man har det med at gøre det. Michael Svarer påpeger her, at uddannelse og arbejde sjældent hænger sammen i et 1-til-1-forhold.

»Hvis man i dag skal forudsige, hvad det er for nogle typer uddannelser, der bliver behov for om ti-femten år, så er det utrolig svært. Faktum er, at der er mange i Danmark – og i udlandet – der arbejder med noget andet, end de er uddannet til. Der er et *misfit* mellem uddannelse og arbejde. Det betyder ikke, at uddannelsen er spildt. Det betyder, at man bruger nogle andre kvalifikationer, end man er uddannet til,« siger Michael Svarer.

Ifølge ungdomsforsker Camilla Hutters bør de videregående uddannelsesinstitutioner handle på, at der er et *misfit* mellem uddannelse og arbejde.

»Udfordringen er hele tiden at kunne bøje sine kvalifikationer i retning af, hvor der nu er brug for det. Hvis man skal se på universiteterne og professionshøjskolerne, er det ikke nok at tænke i praktik. De skal også lære deres studerende at kunne bøje deres kvalifikationer i forskellige retninger. Der er ikke nogen af de nye studerende, der kan vide, hvordan arbejdsmarkedet ser ud, når de er færdige,« siger hun.

Vigtigt med videregående uddannelser

Uanset om man vælger uddannelse med afsæt i mavefornemmelse eller minutios management, er en ting sikkert: En videregående uddannelse bliver stadigt vigtigere for den enkeltes cv og for samfundet. Der har gennem flere år været en stigende efterspørgsel efter højtuddannet arbejdskraft, og meget tyder ifølge Michael Svarer på, at det fortsætter.

»Den udvikling, der har fundet sted i de sidste mange år, er, at uddannelsesniveauret

er stigende blandt befolkningen og i de job, der bliver i Danmark og ikke forsvinder. Kravene til uddannelse har været stigende i de sidste mange år, og det forventer man også i fremtiden. For at Danmark skal fastholde en position som et af de mere velstillede, er det en forudsætning, at vi har folk, der arbejder på et højt vidensniveau. Derfor er uddannelse utrolig vigtig for at sikre et velfungerende arbejdsmarked,« siger han.

Selv om Michael Svarer er skeptisk over for detaljstyring, når det gælder unges studievalg, mener han godt, at man politisk set kunne indsætte nogle incitamentsstrukturer, der ville gøre det mere lukrativt for uddannelsesinstitutioner at sigte efter en højere beskæftigelsesgrad for dimittender.

»I dag er der ikke rigtig noget incitament for, at man støtter de uddannelser, der er bedst til at skaffe job. Det kunne man overveje at gøre. Man kunne godt sige, at taxametersystemet også var afhængigt af, hvordan det så gik kandidaterne bagefter og på den måde styre det,« siger Michael Svarer.

Er du optimist eller pessimist i forhold til afsætningen af nyuddannede akademikere om fem år?

»Det er svært at sige. Jeg tror helt sikkert, at arbejdsmarkedet vender, således at der er flere jobåbninger. Men om det bliver sådan, at alle de, der kommer ud med akademiske uddannelser, også er i stand til at få akademiske stillinger, ved jeg ikke helt, hvor realistisk det er. Det er svært at se, om timingen passer. Men der er muligheder. Noget af det, der kendetegner den private sektor, er mange, små virksomheder. Hidtil har der været få af de små virksomheder, der har taget akademikere ind. Det er et af de steder, hvor der er et stort potentiale for at få udvidet arbejdsmarkedet for akademikere og for at få produktiviteten op,« siger Michael Svarer.

Det evige valg

I takt med at arbejdsmarkedet bliver mere dynamisk og uforudsigeligt, stiller det krav til

10'erne

VALGET I EN KONKURRENCETID

Globaliseringen spiller ind på uddannelsestænkningen, og videregående uddannel-

se tænkes først og fremmest som et middel til at sikre nationen konkurrenceevne over for andre nationer. Set i dette perspektiv er de studerende først og fremmest »soldater i konkurrencestatens tjeneste«. De skal forme og målrette deres uddannelse, så de kan komme ud på arbejdsmarkedet og

skabe velstand og vækst for danske virksomheder.

De unges værdi måles først og fremmest på deres værdi som arbejdskraft og konkurrencekraft. Konkurrencementaliteten kommer for eksempel til udtryk ved, at talentudvikling bliver en ny dagsorden. Det handler

om, hvem der er vindere, og hvem der er tabere. Denne tendens ses også i ungdoms- og mediekulturen med et hav af talentprogrammer som X Factor og Voice.

»Det var mig selv, der ville i talentklasse, fordi jeg ikke

synes, jeg lærte så meget før. Vi skulle sidde og vente på de andre. Vi måtte ikke gå videre. Nu kan man bare køre på. Man skal ikke vente på nogen.«

Elev på talenthold, 2011

Valget af studium er ikke gjort med at søge ind på en uddannelse. Spørgsmålet om, hvad jeg skal vælge, bliver ved, siger ungdomsforsker Camilla Hutterers.

det enkelte menneske om at udvikle sig. Og det gør det svært at planlægge sit arbejdsliv flere år frem.

»Begrebet *employability* betyder den enkeltes evne til at opretholde sin beskæftigelse. Og det er jo vanskeligt, for arbejdsmarkedet er så dynamisk. Ingen af os kan rigtig vide, hvad arbejdsmarkedet fremover byder på. Der bliver en modsætning mellem på den ene side at planlægge sin uddannelse og på den anden side et arbejdsmarked, der bliver stadig mere flydende,« siger Camilla Hutterers.

Her henviser Camilla Hutterers til den verdensberømte sociolog Zygmunt Baumann, som kalder vores tid for den flydende modernitet. Alting er i forandring, også arbejdsmarkedet. Folk skifter i højere grad job, får løse ansættelser og arbejder med projekter.

»Modernitetsteoretikerne har ret i, at vi er i et samfund, der hele tiden er under forandring. Så man kan ikke slukke for en knap i sig selv og holde stille. Man skal være i bevægelse. Spørgsmålet om, hvad jeg skal bruge mit liv på, holder ikke op. Det bliver ved. Du bliver hele tiden mødt med spørgsmålet om, om du nu skal skifte bane og gøre noget andet. Derfor skal man lære at forvalte balancegangen uden at gå under på det psykisk. For den enkelte er det den største opgave at kunne få et arbejde og hænge sammen inden i, selv om det skifter hele tiden,« siger Camilla Hutterers.

Så valget af studium er ikke gjort med at søge ind på en uddannelse. Valget fortsætter gennem studiet og videre ud i arbejdslivet – uanset om man vælger uddannelse med hjerte eller hjerne. ■

universiteter. Hun har arbejdet med unges studievalg og vejledning i en årrække.

CAMILLA HUTTERERS

Udviklingsleder og lektor ved Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet. Cand. scient.soc. og ph.d. Hendes forskningsområde er unge og videregående uddannelse, dvs. erhvervsakademier, professionshøjskoler og

MICHAEL SVARER

Professor i økonomi ved Institut for Økonomi, Aarhus Universitet. Cand.oecon. og ph.d. i nationaløkonomi. Hans forskningsområde er især arbejdsmarkedet. Han har bl.a. været medlem af Arbejdsmarkedskommissionen.